

PELLE JÁNOS

Takarodó

Az évtizedek során megszoktuk az Árpád-híd pesti hídfőjénél, szinte észre sem veszünk. Mint egy felállított, óriási koporsó. Szürkébb, jellegtelenebb toronyházat el sem lehet képzelni, eltöprel a Váci út csillogó-villogó, sokemeletes irodamasztodonjai között. Amikor a hatvanas évek végén vasbetonból, homokszínű üvegből, fémből felépült, látványosságnak számított. Azóta megkopott, elavult az anyaga, de még áll, méla egyhangúsággal várja, hogy beteljesedjen a sorsa, felrobbantsák, lebontsák. Úgy, mint a nem messze tőle álló, egykor büszkeségnek számító Volga szállót, mellyel annak idején a két emberöltőn át uralkodó, Angyalföldhöz kötődő pártfőtítkár büszkélkedett.

Tudomást sem veszünk az ellenszenves küllemű, húszemeletes Nyugdíjfolyósítóról. Okunk van rá. Előbb vagy utóbb szinte mindenkinek ide vezet az útja, amikor nyugdíjért folyamodik. Érezzük, mi vár ránk, legszívesebben soha be nem tennénk ide a lábunkat. De ezt csak az a kisebbség teheti meg, aki még azelőtt beadja a kulcsot, hogy elérné a nyugdíjas kort. Ott még nem tartunk, hogy már őket is irigyeljük. Bár, ha így megy tovább, eljőhet ez az idő is. Mivel még élünk, nincs mit tennünk, fel kell mennünk a lépcsőn, be kell lépnünk a Nyugdíjfolyósító Igazgatóság kapuján. Elmegyünk az üveges portásfülke mellett, mely mintha egy a hatvanas években forgatott filmből maradt volna itt. Balra fordulunk, egy nagy a terembe, ahol már több mint százan vára-koznak. Sorszámot váltunk egy automatánál, és várjuk, hogy a pirosan villogó kijelző a tucatnyi ablak egyikéhez hívjon.

Nem érezzük magunkat magányosnak. Kopott irodaszékre ülünk, a sorstársaink között vagyunk. Előbb-utóbb megszólít valaki, és elmondja az életét. Itt még inkább, mint az orvosi rendelőben, ahol a betegségek valahogy mégiscsak kijelölik a társalgás határait. Előkerül a munka, a család, az immár lezárult aktív élet összes gondja-baja, s azon kapjuk magunkat, hogy mi sem maradunk adósak. Feltör az értelmetlen és hasztalan szózuhatag. Gyorsan meggyűlöljük érte magunkat és azt is, aki az élettörténetével traktál bennünket, de ettől nem apad el. Mindenki magányos, szegény és szerencsétlen, az is, aki igyekszik titkolni. Magyarországon soha nem volt különösebben vonzó nyugdíjasnak lenni. 1990 után mégis menekülő utat jelentett, mely csak néhány kanyar után vezetett a kilátástalan nyomorba. Oda, ahova ma már ötvenen túl bármikor el lehet jutni, akár nyugdíjas az ember, akár nem.

A 2010-ben 3 millió 31 ezer nyugdíjasunk volt, azaz a népesség több mint egyharmada. A számban benne vannak az öregségi nyugdíjasok, a járadékosok és a nyugdíjszerű ellátásban részesülők. Az öregségi nyugdíjasok száma (1,4 millió) folyamatosan csökkent, évi 2–3 százalékkal, míg a korhatár alattiaké (ez mintegy 300 főt tett ki) minden

---

Részlet a szerző *A rideg való – magyar negyedszázad, 1989–2014* címmel készülő szociográfiájából.

[*Látélet*]

évben fokozatosan nőtt, akár évi 16–18 százalékkal is. Az államháztartás, illetve a költségvetés, melyet a 2008-tól egyre súlyosbodó nemzetközi válság „padlóra küldött”, egyszerűen nem bírta tovább a terheket. A nagy nemzetközi gazdasági szervezetek (EU, IMF, Világbank) amúgy is a nyugdíjak összegének és a nyugdíjasok számának csökkentésére buzdította a magyar kormányokat. 2010 januárjával megemelték a nyugdíjkorhatárt, az addig érvényben levő 62 évről 65 évre, ami 2014-től az 1956. december 31-e után születettekre lesz érvényes. Tervbe vették a korhatár további emelését is, 67 évre, sőt, a nyugdíjak reálértékének radikális csökkentésével egyidejűleg már felmerült a 70–72 év is. Kampányt hirdetnek a rokkantnyugdíjasok ellen, rendszeres orvosi felülvizsgálattal zsarolják, rehabilitációra kötelezik őket. Az állam az időseknek rendszeresen folyósított összegek maximálásával, a kiszámítás módjának fokozatos átalakításával, az inflációs értékcsökkenés kompenzációjának változtatásával törekszik további megtakarításokra. A következmény már látható: egyre kevesebben vannak, akinek a nyugdíja még lehetővé teszi a megélhetést, a lakás fenntartását, a számlák fizetését. (Erre gyakorlatilag már most is csak azok az idős házaspárok képesek, akik közül mind a kettőnek saját jogon van nyugdíja, az egyedülállók egyre kevésbé.) Minek él az, aki öreg, csak felesleges terhet jelent a társadalomra. Megfújták a takarodót, süket, aki nem hallja. Hivatalos dokumentumban soha le nem írnanak ilyesmit, de a tények sorozatban megcáfolják a kenetes dumákat, az „Idősügyi stratégiákat” és az emberjogi szócsépléseket. Nincs szükség az öregekre, csak senki sem meri nyíltan kimondani. Csak a szavazataik számítanak, négyévenként. Amit persze egyetlen politikai párt sem ismer el, holott mind a jobboldal, mind a baloldal így gondolkodik.

S persze maguk a nyugdíjasok, illetve a nyugdíjba készülők sem vallják be maguknak vagy bárki másnak, hogy az volna a legjobb, nekik is meg a hazának is, ha már most búcsút mondanának az árnyékvilágnak. Mégis, bármennyire tisztában vagyunk azszal, hogy mennyire könyörtelen világban élünk, saját sorsukért csak ügyetlenségünket, egyéni balszerencsénket hibáztatjuk. Legtöbbünk abban a szellemben nevelkedett: „a te hibád, ha nem viszed semmire”. Pedig ha el is értünk valahova, az egyik pillanatról a másikra semmivé lehet, amikor a gondosan felépített életünk összeomlik. Mint az ötvenes éveiben járó férfi, akit kifogtam magamnak a Váci úti siralomházban. Pedig még nem is rozzant, egész jól tartja magát. De annak alapján, amit elmond, már nem sokáig. Gépészmérnök, németül és angolul beszél, a csődbe ment magyar légitársaság földi leányvállalatánál dolgozott, repülőgépmotorokat kalibrált. Tavaly még sikeres, családos embernek számított. Öt hónapja hiányzott ahhoz, hogy elérje a védett kort. Ha azt betölti, akkor nem küldik el, vagy ha igen, csak nagy összegű végkielégítéssel. De beütött a krach a MALÉV-nél, és az asszony szédült, befeküdt a kórházba, kivizsgálásra. Ki se jött többé: áttételes rákban, szörnyű kínok között halt meg. Most az ideiglenes özvegy nyugdíja ügyében ad be egy iratot. Szidja a kormányokat, melyek százmilliárdokat költöttek hiába a légitársaságra, előbb privatizáltak, aztán államosítottak, majd újrakezdték, a tulajdonosaik nevét sem volt idejük megtanulni. Minden megtakarítása, még az a háromhavi fizetés is, amivel elküldték, ráment a felesége kezelésére. Senkire sem számíthat, a lánya tíz éve férjhez ment, gyerekei vannak, nehezen élnek. Sejtelve sincs, miből tartja majd fenn a lakását. A legszívesebben eladná, de nincs rá vevő. Egy évig talán kap annyit, amiből eltengődhet, aztán agyó. Külföldre menne dolgozni, de csak a reptéri melóhoz ért, és ilyen idősen senkinek se kell. Mit szólok én ehhez? Semmit,

mert mire elmondanám a véleményem, már szólítják az ablakhoz, ahonnan nem jön vissza, eltűnik, többé nem kíváncsi rám. De máris felém fordul egy negyvenöt körüli, megviselt asszony, megszólít, ő is a nyakamba zúdítaná a baját.

Magyarországon, ég a két világháború között is az uradalmakban fél konvenciót kaptak az öreg cselédek, ha már nem bírták a munkát, de meghagyták őket a lakásaikban, kaptak tüzelőt, valami állatot is tarthattak. Ritka volt a birtokos, aki öreg cselédjét, ha már nem tudott dolgozni, elkergette. Most az állam úgy jár el, mint régen a szívtelen bérlő, aki a tanyán szekérre rakatta a harminc-negyven évet is leszolgált cseléd motyóját, azzal fel is út, le is út. Ezen akkor felháborodtak a korabeli szociográfusok, népi írók. De manapság senki sem rökönödik meg azon, hogy így bánnak az emberekkel, akik abban a tudatban éltek le életüket, hogy ha szűkösen is, de valahogy mindig meglesznek. Napjainkban milliók nem dolgoznak, nincs kimutatható jövedelmük, és senki se tudja, miből élnek. Ők az „inaktívak”, mintegy két és félmillióan, akik aztán ugyanúgy megöregszenek, mint bárki. Egyre nő azoknak a száma, akik alkalmi, szerződéssel vagy anélkül, végzett munkákból tengődnek, és semmilyen nyugdíjra, rendszeres jövedelemre nem számíthatnak. Velük senki sem törődik, az ő bajuk, maguknak keresték. Miért nem gondoskodtak magukról, amíg még jól ment nekik? Az államtól nincs mit várniuk, hiszen pang a gazdaság, egyre kevesebb jut az ingyenélők eltartására. Miért legyen jobb dolga az öregeknek, mint a munkanélkülieknek? „Aki nem dolgozik, ne is egyék!”, visszhangzik a fülemben a demagóg jelszó, melyet egykor azok emlegettek, akiknek soha nem fült a foguk sem a szellemi, sem a fizikai munkához. Ilyenek ma is vannak bőven, de ez a szöveg szerencsére már kiment a divatból.

Engem is szólítanak, ahogy visszajövök, látom, hogy a negyvenes nő mással elegyedik szóba. Jobb, hogy nem engem traktál a bajával, hiszen segíteni úgy sem tudnék rajta. Az emberi nyomorúságot nem szabad sem túl közelről, sem pedig túl távolról szemlélni. De hogy pontosan hol van a megfelelő pont, ahonnan érdemes, senki sem tudja. Ha feltűnik a Halál, tegyek úgy, mintha nem venném észre? Mert itt van, alig két lépésre tőlem, a Nyufig várótermében. Alacsony, zavart, sovány asszony, kócos, hosszú, ősz hajjal. A korát nem tudom megállapítani, de nem lehet idősebb hatvanévesnél. Az arca hullasápadt, beesett, a szeme véres. Legfőljebb napjai lehetnek hátra. Facies hippokratia, kimenőt kapott a hullaházból. Sejtelnem sincs, hogy áll még mindig a lábán. Végigbotorkál a székek között, odamegy egy ablakhoz, kérdez valamit. Mondanak neki valamit, nem érti. Még egyszer próbálkozik, ekkor már rászólnak, hogy álljon arrébb, ne zavarja a többi várakozót. Tétován arrébb megy, leül egy üres székre. Szomszédai arrébb húzódnak, bizonyára a szaga zavarja őket. A ruhájából ítélve hajléktalan lehet. Nem tudom elképzelni, milyen lehet kapualjban vagy parkban, bokor alatt haldokolni, de ez a szerencsétlen teremtés már kipróbálta. Egykor biztosan dolgozott, talán állása is volt, valami nyugdíjat is megítéltek neki. Akkor néhányszor erre járt, és elborult agyában megmaradt az ide vezető út. Senki sem mer a szemébe nézni, talán attól tart, hogy kézen fogja és magával viszi. Ez a nő kísértetként bukkan fel, és az elmúlásra emlékeztet. Néhány év, és olyanok leszünk, mint ő. Hívni kellene a mentőket, a szociális munkásokat. Vagy a portást. Bárkit, aki segíthet a moribunduson. Senki sem mozdul. Végül egy biztonsági őr kivezeti.

A politikusok szerint „kezelni kell a szociális problémát”. Magyarországon a mindenkori kormányok úgy gondolják, ha kineveznek egy „Időügyi tanácsot”, s annak élére

[*Látélet*]

állítanak egy politikai százszázalékosan megbízható, ezüstös hajú vén fütyit, mindent megtettek az öregekért. A szocialistáknak és a fideszeseknek is megvan a maguk aggasztányjai, akik átszellemült arccal bólogatnak, ha a négyévenként kinyilvánított népakarat megtestesítői szorítanak egyet a tatákon és a nyanyákon, mert azok már úgylis hozzászoktak, hogy nyomorgatják őket.

Öregbarát civil szervezet annyi van, mint a nyű, de se pénze, se tekintélye. Tagja is alig. A nyugdíjasokat, akiket a városi, laza fiatalok kutyába se vesznek, és már magukért sem tudnak kiállni, senki sem képviseli. Se párt, se szakszervezet, senki. Talán csak a legnyomorultabbaknak, az elszigetelt falusi településeken élő cigányoknak van némi becsületük. Egyrészt azért, mert a roma közösségekben hagyományosan tisztelik az időseket, talán ezért nincsenek cigányok, még mutatóban sem, az öregotthonokban. Másrészt azért becsülik őket, mert az a kevéske pénz, amit még kivisz nekik a postás, ott még számít. Amúgy az a cigány generáció, melynek tagjai még annyi ideig dolgoztak rendes, járulékfizető munkahelyen, hogy utána nyugdíjjogosultságot szerezhetek, egyre fogyatkozik. Időközben az ő gyerekeik, sőt már az unokáik is felnőttek. De belőlük már soha nem lesz nyugdíjas, hiszen járulékfizető gyári segédmunkáról nem álmodhatnak. Csak a hideg vízre sem elég szociális segély marad nekik addig-ameddig, de azért is csókoljanak kezét a mindenkori polgármesternek.

Már csak azért is fontos jóban lenni az önkormányzatokkal, mert a falvakban gyakran ők hantolják el a halottakat. Akik között, állította Karsai László, a battonyai választókerület képviselője 2010 januárjában a parlamentben, sok a negyven-ötven éves nincstelen férfi és nő, aki egész élete során nem tudott annyit félretenni, amiből tisztességes temetésre futja. Manapság a legszegényebb, kelet-magyarországi és dél-baranyai falvakban a temetések negyedét-harmadát a község állja. A városokban ritkább a köztemetés, ez a ma is szegénynek számító, szomorú búcsúztató. De már Budapesten is egyre több a hozzátartozó, aki nem képes kifizetni a koporsós temetés költségét, mely a legszerényebb változatban is eléri a 200–300 ezer forintot, három-négy havi jövedelmét.

Megpróbálja a sors azokat, akik valamilyen szociális otthonban kötnek ki, ott várják ki, míg értük jön a Kaszás. Szociális gondozott lesz belőlük, vagy azért, mert teljesen elnyomorodva és magatehetetlenné válva kéri a felvételüket (ez elvéve fordul csak elő), vagy pedig, s ez a leggyakoribb, a hozzátartozóik nem képesek ápolni őket, és elhelyezik őket. A már nem egészen tízmillió magyarból 1 millió 700 ezer 65 évesnél idősebb, közülük 54 200-an élnek a 840 idősotthonban. 16–18 ezren várakoznak felvételre. Az intézmények többsége állami és önkormányzati fenntartású, ahová három hónaptól másfél-két évig kell várni, amíg felveszik az embert. Vannak magánkézben levő és alapítványi fenntartású otthonok is. Utóbbiakba azonnal be lehet jutni, feltéve, hogy az öregek vagy a hozzátartozóik képesek kifizetni a felvétel fejében kért összeget és a gondozási díjat.

Az otthonokat, azt, hogy méltó körülmények között élnek-e bennük a gondozottak, az állam ellenőrzi. Hosszabb ideig a közigazgatási hivatalok, 2010 óta a kormányhivatalok gyámügyi és szociális szervei. Időnként az Országgyűlési Biztos Hivatala is jelentést készít róluk, meg konkrét panaszokat vizsgál ki. És hát olykor-olykor a média is foglalkozik az intézményekkel, persze csak akkor, ha hivatalos helyekről jelzést kap, és valami nagy botrány tör ki. Kérdés, hogy mit nevezünk botránynak. A közvélemény ingerkü-

szöbe egyre magasabb, viszont a valóság, bármilyen sivár és lehangoló, nem szolgál szenzációkkal. Így az öregotthonok és az elfekvő kórházak világából rendre a közönség eltitkolt szorongását tükröző sztorik kerülnek a címlapokra, melyekben főszerepet játszik „a halál angyala”. Ostoba rémálom, de időnként akad egy-egy primitív ápoló (legtöbbször nő), aki addig-addig fantáziál, míg maga is elhiszi, hogy sorozatban gyilkolt. A médiabotrányok hátterében legtöbbször tudatos hitelrontás áll, mint az Arany Alkony szociális otthonok esetében is. Ezek, kényszerűségből, hogy megkapják az állami támogatás közel száz százalékét kitevő „egyházi normatívát”, egy Horvátországban bejegyzett szervezet a Kálvin János presbiteri misszió, intézményeként működtek. A parlament által tavaly elfogadott egyházügyi törvény számos hazai, „egyházi köntösbe” bújt szociális intézménytől vonta meg a kiegészítő normatívát. Így az 1500 férőhelyet fenntartó, 1300 idős embert gondozó Arany Alkonytól is, melynek fenntartója ezzel a döntéssel ún. „bizniszegyháznak” minősült.

Arról, hogy az egyes intézményekben meddig élnek a gondozottak, általában nem készült reprezentatív felmérés, holott ez a legfontosabb adatok egyike. (A kevés kivétel egyike Arany Alkony, melynek korszerű, jól felszerelt intézményeiben a gondozottak átlagosan több mint tíz évig élnek.) Nem igaz, hogy bárki bárhol arra ad utasítást, hogy „tegyék el a gondozottakat lába alól”. Másrészt viszont tény és minden időotthonra igaz, hogy az ellátónak anyagi érdeke fűződik ahhoz, hogy minél előbb szabaduljon fel egy férőhely.

Az otthonokban már vagy tizenöt éve folyamatosak a megszorítások: zsugorodik az összeg, amit az állami költségvetésből a beutaltakra fordítanak. Néhányban pszichiátriai betegeket gondoznak, a többségben öregeket. Az előbbieken tovább élnek a gondozottak, hiszen vannak, akik tizennyolc éves korukban kerülnek be, és a biológiai órájuk ugyanúgy működik, mint az egészségeseké. Ezért olykor négy-öt évet, ha nem többet kell várni egy helyre, ami megürül. Ott viszont, ahol idősek élnek, hamarabb kihálnak a lakók, egy-másfél év is elegendő, hogy „révbe érjenek”. Attól kezdve, hogy gondozottá válnak, semmi sem történik velük. Csak az emlékeik maradnak, azzal büszkélkednek egymásnak. Egyesek még levelet, hírt várnak a családjuktól, néha meglátogatják őket. De legtöbbször már csak a kinti világ árnyékára figyelnek, arra, ami a médiából besűrődik

El lehet hallgatni őket néhány órán át, de hivatott szakembernek kell lenni ahhoz, hogy ne tompuljunk el attól, amit mesélnek. Az otthonok lakói közül sokan érzik, hogy valójában már senki sem kíváncsi rájuk. Ők bezárulnak, senkivel sem kommunikálnak, harapófogóval is alig lehet belőlük kihúzni egy-egy szót. Tucatnyi hallgatag öregemberrel találkoztam Dunaújvárosban is, az „Egyesített Szociális Intézmény” és „Árpád-házi Szent Erzsébet idősek otthona” nevet viselő épületben. Bizalmatlanul méregettek, üldögéltek a folyosón, várva, hogy ebédelni hívják őket. A harmadik emeleten egy apáca imádkozott az ágyba vizező öregasszonyokkal. Amikor kinyílt az üvegajtó, megcsapott az áporodott hűgyszag. A legyengült, magatehetetlen nőknem nem nagyon ment a zsolozsma: az egykori szocialista városban, mely valaha Sztálin nevét viselte, hosszú ideig nem volt templom, nem jártak be a papok az iskolába, hogy kislánként megtanítsák őket a rózsafüzérre.

Ha egy gondozott mégis megszólal, a bizalmára méltat egy látogatót, legyen benne annyi alázat, hogy figyeljen rá. Vagy legalább tegyen úgy, mintha. A vézna öregember,

[*Látélet*]

akivel leülök egy asztalhoz beszélgetni, sötétkéék micisapkát visel, az arca ráncos, szája fogatlan. Nyolcvankét éves, ömlik belőle a szó.

„Békés megyében születtem, Pusztatlakán... Járt ott valaha? Az egyik részt Tökfalunak híják, a másikat Bagófalunak... Nahát a kettő között, a Ruszka dűlőn születtem napszámos családba, nyolc testvér mellé kilencediknek. Tizenegy éves voltam, mikor gyűttek az oroszok, emlékszem, meg sem álltak, csak átrobogtak rajtunk. De annyit tudtam, hogy fordult a világ, nem akartam gürcölni a dohányföldön, mint az apám, gondoltam, kitanulok valami szakmát. De azt ott ugye nem lehetett, a közelben sem, mert arrafelé ma sincs város, úgyhogy el kellett onnan jönni. Tizennégy éves voltam, már eljártam a földre, dolgozni, amikor hallom ám jártamban-keltemben, hogy új város épül valahol, s és ahhoz embereket keresnek. Na gondoltam, ott a helyem, jelentkeztem a hivatalban. Így kerültem én akkor ide, Sztálinvárosba, s lett belőlem kohóépítő kőműves. Én azelőtt még soha nem láttam martinkemencét, azt se tudtam, mi fán terem... de mert én voltam a legjobb az ipari tanuló iskolán, beosztottak a brigádba. Tizennyolc évesen már építettem a kohót, merthogy a tűzálló falazatot állandóan javítani kell ám a folyamatos öntéshez. Volt egy brigádom, az lett a legjobb az országban. Bennünket hívtak Csepelre, Ózdra meg Diósgyőrbe is, folyton úton voltunk, számon tartottak, megbecsültek. Az olvasztárokkal együtt tüntettek ki bennünket, húszéves koromban már jártam a Parlamentben, ott adták a kitüntetést, de már meg nem mondom, melyik volt az, mert annyit kaptam, hogy tele volt vele a vitrin. Ki is akartak emelni, mondták, hogy legyek rendőr meg katona, de nekem ahhoz nem volt kedvem. Jó sokáig barakkban laktam, 1956 tavaszán kaptam csak lakást itt, Sztálinvárosban. És akkor már egy füst alatt meg is nőstettek, azt mondta a párttitkárunk, hogy egy ilyen szép, deli legénynek párra van szüksége, hát be is mutattak nekem egy szemrevaló asszonyt. Ő meg jó volt hozzám mindvégig, én sem csaltam meg soha. Vele költöztem a Dózsa György útra, nem messze van az ide, a Duna sorhoz, ahová tizennyolc éve jöttem, amikor egyedül maradtam, mert meghalt szegény Teri, és nem bírtam az egyedüllétet. Akkor kezdtem el én irodalommal foglalkozni, addig nem volt rá időm. Nekiláttam verset írni, azóta se hagytam abba. Jó hely ez az otthon, mindenki szeret engem. Ultizunk, csak néha mondják a többiek, hogy Imre bácsi, kártyázzon inkább, ne szavaljon. Sokan kérdezték, mitől élek ilyen sokáig. Erre csak azt tudom mondani, hogy soha nem ittam, nem is cigarettáztam úgy, mint a többiek a brigádban, azok minden este előbb a kocsmába mentek, onnan haza, meg füstöltek, mint a gyárkémény, mintha nem lett volna elég füst a kohóban. El is patkoltak hamar, mert a kohóépítés bizony kikészíti az embert. Én bezzeg vigyáztam magamra, szegény Terim büszke is volt rám, hogy neki milyen fess férje van. Amit kerestem, lettem neki a konyhaasztalra, azt ő osztotta be. Magára alig költött, pedig mondtam neki, menj be a Konzumba, vedd meg magadnak, amit akarsz... de ő a fogához verte a garast, otthonról ezt hozta. A városban a mai napig becsülnek, a nyolcvanadik születésnapomra szép oklevelet kaptam a polgármestertől, tudják ám, mennyit építettem én itt... Csak hát ezzel az új világgal nem tudok én megbarátkozni. Jobb volt az a régi rendszer. Nem szégyellem, hogy párttag voltam. Szerettem én Kádár Jánost meg a többieket is, fáj a szívem, amikor azt hallom, hogy mindennek elmondják őket. Jó, hogy ezt szegény Teri nem érte meg, neki sem tetszene ez a beszéd... gyerekünk nem született, de nem is bánom, amilyen időket élünk. Őszintén megmondom, nem irigyem a mai fiatalokat, annyit küszködnek. Már a munkájuk

se biztos, bármikor az utcára tehetik őket... ez nem volt a mi időnkben, akkor még rend volt. Örültünk, hogy minden évben épül, szépül az ország... és abban az én kezem munkája is benne volt. Nem járok már ki az utcára, nem is engednének. Aranyosak itt a nővérek, amit tudnak, megtesznek az öregekért, csak hát persze kevés a pénzük, panaszkodnak ők is. Néha-néha viccelnek velem, mondja már el Imre bácsi, hogy milyen volt a Parlamentben meg ilyesmi... én már nem várok semmit a jövőtől, csak azt, hogy béke és szeretet legyen... Erről olykor még verset is írok... Legalább az első versszakot hadd mondjam el.

*Legyen a szívetekben béke,
Legyen ott mindig a jó,
Legyen a szeretet résen,
De ne legyen magának való!”*

Átvillan az agyamon, hogy megkérdézem tőle: mikor állt fel utoljára a farka? De nem gúnyolódom a példamutató életet élt öregemberrel. Már ha persze minden úgy volt, ahogy elmondta. Akárhány kitüntetést kapott is, biztosnak látszik, hogy emberhez méltó halála lesz. Ezt egyre kevesebben mondhatják el magukról. Mialatt néhány szót váltok az intézmény vezetőjével, fölöttünk megszűnik az imádkozás. Elmegy mellettünk a fiatal apáca, aki a húgyszagú női elfekvőrészlegen a lelkeket ápolta. Arcán azoknak a szenteknek a kifejezése, akik mérhetetlen szenvedés árán szabadultak kízóik kezei közül, és megpillantották a mennyek országát.

Magyarország új alkotmányába, mely 2012 január elsejével lépett életbe, egy új paragrafus került be, mely az 1949. évi XX. tv.-ből, a több mint hatvan év alatt felismerhetetlenségig átalakított alaptörvényből hiányzott. Az új alkotmány Szabadság és felelősség című fejezete, annak is a XVI. cikk negyedik paragrafusa kimondja, hogy „a nagykorú gyermekek kötelesek rászoruló szüleikről gondoskodni”. Ezt a szöveget eddig nem kifogásolták, erkölcsi értelemben egyet is lehet érteni vele. Rímél az előző paragrafusra, mely leszögezi: „A szülők kötelesek kiskorú gyermekükről gondoskodni. E kötelezettség magában foglalja gyermekük taníttatását.” Csakhogy mit jelent a szülőkről való gondoskodás a gyakorlatban? Milyen kritériumok alapján minősülnek a szülők rászorulóknak? És ki, illetve melyik hatóság kéri számon és érvényesíti ezt a kötelezettséget? Napjainkban, amikor a tömeges munkanélküliség, az elszegényedés és a nyilvántartási zűrzavar miatt a bíróságok által megítélt gyerektartások jelentős része is behajthatatlan, hogyan tartanak el a felnőtt, családos gyerekek rászoruló szüleiket?

A költségvetés egyre kevésbé képes finanszírozni az idősellátást, amit tükröz az, hogy az egy főre jutó gondozási normatíva, ami 1991-ben 142 ezer forint volt, 2012-re 630 ezer forint lett, ami reálértéken számítva a két évtizeddel ezelőtti összeg töredéke. Összesen 55 ezer férőhely van, ebből hajléktalan 6 ezer, a többi idős és gyermek szociális ellátás. A felnőtt helyek száma 40–45 ezer. Naprakész, pontos információ eddig nem volt. Most, 2012-ben hozták létre a központi elektronikus nyilvántartást. (Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal, NRSZH keretében. Az egy szociális férőhelyre jutó támogatás összege az utóbbi két évtizedben folyamatosan csökkent, amit csak a választások előtti időszakok szakítottak meg: ilyenkor, néhány hónapra mindig megugrottak az

[*Láttelelet*]

összegek, majd újra „megválták” őket. Ma, 2012-ben a normatíva csak mintegy a hatvan százalékát éri a 2005-ösnek, ezért is szorulnak rá az egyes intézmények az egyházak után járó, az állami közel száz százalékát kitevő kiegészítő normatívára. Ma egy nem egyházi szervezet 630 ezer forint támogatást kap egy ellátottra az államtól, míg azok, melyek felett az egyházak vállaltak „védnökséget”, 1 millió 112 ezer forintot. Hogy ezt a különbözetet megszerezzék, az intézményeknek fenntartó egyházat kellett „gründolniuk”.

„Az új alkotmány a gyermekekre hárítja a rászoruló szülők ellátását. A magyar állam mossa kezét, mint kétezer éve Poncius Pilátus. Tanúi vagyunk annak, hogy a gyeplőt a lovak közé dobják”, állítja Németh Sándor, a Szociális Ellátók és Ellátottak Egyesületének elnöke. „Küszöbön áll a szociális katasztrófa, csak idő kérdése, mikor szembesül vele a társadalom. A költségvetés egyre kisebb részt vállal a szociális intézmények finanszírozásából, vagyis az állami, önkormányzati öregotthonok egyre rosszabb feltételek közé kerülnek, egyre kevesebb rászoruló gondozását vállalják. A dolgozó emberek is hónapról hónapra élnek, nincsenek tartalékaik. A családokban legfőképpen egy-két gyerek születik, vagy még annyi se, és ha felnőnek, nem lehet terhelni őket a szüleik eltartásával, gondozásával. A minimálbéren foglalkoztatott munkavállaló minimális nyugdíjra vagy még arra sem számíthat, s akinek van nyugdíja, annak reálértéke is egyre zsugorodik. A közeli jövőben már nem lesz fizetőképés kereslet az idősgondozásra, és hiányozni fognak az ellátást végző szakemberek is. Közben az átlagos életkor várhatóan meghosszabbodik, ez már Magyarországon is tendencia. De ez nem jár együtt az életminőség javulásával. Azaz arra számíthatunk, hogy sokszorosára nő a mentálisan leépültek, a napi huszonnégy órában gondozandók száma. Ez a probléma jelenleg megoldhatatlannak tűnik. Pedig az ötvenes-hatvanas években, sőt, még a rendszerváltás utáni első időkben is élt az illúzió, hogy az állam majd megoldja az idősek ellátását, ha már ők maguk nem képesek erre. De a 'vadkapitalizmus', mely a két világháború közötti korszak viszonyait hozta vissza, mindenkit ráébresztett a rideg valóra. Teszi hozzá a szakember, aki 1991-ben a rendszerváltáskor először privatizált Magyarországon szociális otthonot, és az 1993-as, a szociális ellátást szabályozó első törvény „társszerzője” volt.

Az összehasonlítás múlt század húszas, harmincas éveivel azért nem áll meg, mert akkoriban sokkal jobb volt a helyzet a mostaninál. Akkor még, eltekintve az Ormánságtól és más „egykezű” régióktól, a falusi családokban négy-öt gyerek nőtt fel, és a nők többsége még nem állt munkába. Vagyis kéznél voltak a nők, akik otthon maradtak, és meg tudták oldani az öregek ellátását, gondozását. Ez természetes volt, ezért volt akkoriban a mai szociális otthonokhoz képest elenyészően kevés szeretetház, illetve szegényház, aggmehely. Ahová alapvetően szociális okokból kerültek be az emberek, mert nem volt családjuk, aki ellátta volna őket. Egy faluban nagy szegény volt, ha egy gyerek mehelyre adta a szüleit. Ez az érzés nyomokban ma is megvan még, miközben a helyzet alapjában véve megváltozott.

Gomba módra szaporodnak az engedély nélkül üzemelő, magánkézben levő idősotthonok, mert az állami és önkormányzati intézmények túlszűfoltak, egyes vidékeken három-négy évet is várni kell egy megüresedő helyre. Márpedig ennyi ideje nincs a hoztártartozóknak. Dolgoznak, napról napra küszködnek a létfenntartásért, nem tölthetik a napjuk nagy részét ápolással. Kényszerből helyezik el az apjukat, az anyjukat egy-egy engedély nélkül működő otthonban. Ezek többnyire nyolc-tíz ágyasak, és kívülről nem

különböznek a nagyobb méretű, több szintes családi házaktól. Itt az ellátásért meg a felügyeletért másfélszer-kétszer annyit kérnek, mint az állami intézményekben, ahol 2010-ben 70–80 ezer forint volt a térítési díj. (Ezeket az összegeket csak akkor képes kifizetni a hozzátartozók többsége, ha az idős embernek van saját jogú nyugdíja, illetve vagyona.) Az engedély nélküli gondozóházakat, melyeknek többsége Kelet-Magyarországon található, a megyei közigazgatási hivatalok szociális és gyámhivatala ellenőrzi, és főként közegészségügyi hiányosságokra hivatkozva bírságolja. Az illegális otthonok felszámolása bonyolult és nehézkes, a hatóság embereit gyakran be sem engedik az intézményekbe. Nincs nyilvántartásuk arról, milyen gyógyszereket szednek a gondozottak, mit esznek, milyenek a higiénés feltételek. Az idős emberek mégis ragaszkodnak megszokott helyükhöz még akkor is, ha még a minimális szabadságuktól is megfosztják őket. Semmi jót nem várnak a hatóságok pártfogásától. „Az állami helyek a legrosszabbak, ott direkt szedálják szegényeket, hogy ne legyen velük gondjuk”, magyarázta egy illegális gondozóház vezetője.

„Hogy érzi itt magát?”, kérdezem egy tiszántúli magán gondozóház lakóját, egy nyolcvan körüli, fejkendős nénit, aki Pesten élő fia helyezett el itt, közel a szülőfalujához. „Ki lehet bírni, megszokja az ember”, feleli Piroska, az idős parasztasszony, aki két éve él itt. „Már nem tudtam ellátni magam. De ha felmentem volna a fiamhoz, Pestre, a panelba, már nem élnék”, magyarázza nekem, és tűnődve néz a távolba. „Még egyszer el szeretnék menni a falumba, megnézni kertet. Most érik az ablak előtti fán a cseresznye, azt még utoljára megkóstolnám.”

Beszélek az illetékessel, hogy elvinném kocsival a nénit a szülőfalujába. „Ha felelősséget vállal érte, viheti”, mondja a vezetőnő. Kienged a kertkapun az öregasszonnyal, akit a többi gondozott irigy pillantása kísért. „Piroska néni, ki lakik a házában?” „Senki. Elástam a kutyát, mielőtt behozott a fiam.” „Hát akkor ne lepődjön meg, ha meglátja... Maradt abból valami?” „A szomszédom megígérte, hogy vigyáz rá. De engem nem érdekel már a ház. Csak a cseresznyefa, az ablak előtt.”

Fél óra alatt odaértünk. Utólag eszembe jutott, hogy nem kellett volna visszavinni Piroska nénit a falujába. A háza kifosztva, kibelevve tátongott. A cseresznyefát a föld fölött vagy egy méterrel lefűrészelték, valaki biztos eltüzeltte. A szomszédasszonyt pedig, akit Piroska néni meg akart látogatni, három hete kirabolták és agyonverték. Összeszorult a szívem. A magyar falu már nem képes megvédeni az öregeit, megtagadja tőlük az emberhez méltó halál kegyelmét is.

Persze, városban tíz-tizenöt évi magányos nyomorgás után sem jobb agonizálni a kórházak vászonparavánnal elkerített ágyain. Mégis túl kell esnünk rajta. A halál az a vizsga, melyen így vagy úgy, de végül mindegyikünk átmegy. Jobb volna persze, ha a végső pillanatokban nem lennénk egyedül, ha lenne egy kéz, melybe az utolsó pillanatokban kapaszkodhatnánk. De ez csak a kiváltságosoknak, a szerencséseknek jut osztályrészül, és a magyarok többsége nem is álmodozhat róla.

PELLE JÁNOS (1950) szerkesztő, újságíró. Magyar–francia szakon végzett, az irodalomtudomány kandidátusa.